

րը՝ սակայն անոր մասին որոշ բան մը չենք գիտեր, բայց միայն սա թէ՛ այդ աստուածութիւնը իզական է և հաւանաբար իր անունը Արտաշէս Թագաւորի (190 Ն. Ք.) Ալան Թագուհիին՝ Սաթենիկի անունն մէջ կը պարունակուի:

Թերեւս կրնանք ենթադրել այս Թագուհիին Աստղիկի նկատմամբ համբաւուած նուիրումն, թէ Զադէն հիւսիսային մէկ ներկայացուցիչն էր Իշթարի: Բայց Զատիկ անունին ձեւն ու զուգորդութիւնները մեզի կը յիշեցնեն Պաղեստինեան Սեղեկը և Փիւնիկիան Սիդիկը (Σιδυκ): Հետզհետէ աւելի որոշ կը դառնայ թէ, Քանանի մէջ ատենօք այսպիսի գլխաւոր աստուածութիւն մը կար, որուն կը հանդիպինք հետեւալ անուններու մէջ. Մեղեկ (=Սեղեկ իմ Թագաւորս է), և Աղոնի-Սեղեկ (=Սեղեկ իմ Տէրս է), կամ թէ, ըստ յետնագոյն տեսութեան մը, «Սեղեկ Թագաւոր է», «Սեղեկ Տէր է»: Աւելի դէպի արեւելք՝ Բաբելոնեան Շամաշը երկու որդիներ ունէր, որոնք կը կոչուէին՝ Կետու որ Սեղեկի պէս կը նշանակէ «արդարութիւն», և Միշարու՝ «ուղղութիւն»: Այս երկու աստուածութիւնները յիշուած են նաև, Բիրթսցի Փիւնի միջոցաւ մեզի հասած, Սանքոնիաթոն պատմիչի կտորներուն մէջ, Սիդիկ և Միսոր անուններով, իբրև մշակոյթի զիւցազներ, որոնք աղի գործածութիւնը գտած են: Փիւնիկեան արձանագրութիւններ ունին Սեղեկեաթան «Սեղեկ տուաւ», իբրև անձնական տնուն մը, ինչպէս նաև Սեղեկի միաւորումներ Ռամմանի և Մելեքի հետ: Յը. Երեմիաս կը կարծէ թէ՛ Սեղեկ գարնան և Միսոր աշնան արեւն էին արեւապաշտութեան մէջ և աճող ու նուազող լուսինը՝ լուսնապաշտութեան մէջ:

Անոնք, իբրև երկուորեակներ Աշերայով կը ներկայացուէին Փիւնիկեան մահահաններու զուոններուն առջև: Ըստ վերագոյն յիշուած Սանքոնիաթոնի հաւատածներուն, Սիդիկ, Փիւնիկիոյ մէջ հայրն էր Խօթը Կաբիրներուն (մեծ չաստուածներ) և Էլմունի (Ասկիպիոս), կոչուած Ութերորդը: Ասոր նման Պարսկական և Յունական ժամանակներու մէջ, Սեղեկ, Ասորիներու մօտ իբրև Լուսնթագ մօլորակին հրէշտակը (ոգի) ճանչցուած էր. ապացոյց մը թէ

կրեմն անիկա գլխաւոր աստուածութիւն մըն էր: Այս աստուածը կրնայ ունեցած ըլլալ նաև յարարերութիւն մը, Ասորական հերոս-չաստուած, Սանդակոսի հետ, զոր յիշատակած է Աթենացի Ապոլոդոր պատմիչ. մինչ՝ միւս կողմէ, Սանդակոս կրնայ նոյնացուիլ նաև Տարսոնի Սանտալին հետ: Յամենայն դէպս, Սանդակոս, դէպի Կիլիկիա գնաց և հիմնեց Կիլենդերիս քաղաքը (որ է ըսել աստուածն եղաւ), և երկու զիւցազն սերունդներու միջոցաւ Աղոնիսի հայրն եղաւ: Զատիկ, ինչպէս նաև Սեղեկ, հաւանաբար բուսականութեան չաստուած մըն էր, Աղոնիսի պէս, որուն յարութիւնը ձմրան արեւակայքին կ'սկսի և կը վերջնայ գարնան մէջ: Այսպիսի Աստուծոյ մը գարնանային տօնը պիտի հայթայթէր պատշաճ անուն մը Հըրէից Պասեքին և Քրիստոնէից Զատիկին միանգամայն: Աղոնիսի մահուան և յարութեան գարնանային տօնախմբութիւնները, յաճախ ընդունուած և նոյնացուած էին քրիստոնեայ եկեղեցիներէ, Քրիստոսի մահուան և Յարութեան հետ: Սակայն և այնպէս, պատմական ժամանակներում, Զատիկի կանոնական պաշտամունքին ոչ մէկ հետքը կը դտնուի հայոց մէջ. թէև՝ իրենց Զատիկեան տօնախմբութիւնները կը պարունակեն ողբերգական լացքը, Թագաւոր և Յարութիւնը Քրիստոսի:

Որչափ ալ անգոհացուցիչ ըլլայ այս բացատրութիւնը, կը թուի թէ աւելի կը մօտենայ ճշմարտութեան՝ քան Սանտալձեանի Զատիկի նոյնացումը (պաշտպանուած՝ Թիրեաքեանէ և ուրիշներէ) պարսկական qus, (սատակի), արմատին հետ, որմէ հաւանաբար ածանցուած է հայկական «զենում» (մորթել) բառը:

Թրգմ. Անգլ. և Մ. ԱՆԱՆԻԿԵԱՆ
ՊԱՐԳԵՆԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԽՈՐՀԱՆՈՒՄԻ ԵՒ ԽՍԵՔ

Կիրիւրը զոնացնելի տելի մեծ հաճոյք մը կոյ՝ այն և յաղքել տնոց:

Ամեն մի սխալ կարելի է ուղղել, բայց ինքնասպանութիւնը անուղղելի յոնցանք է: